

Försvarsutskottet

Statsrådets redogörelse till riksdagen om Försvarsmaktens deltagande i uppgifter i Natos kollektiva försvar i fredstid 2024

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse till riksdagen om Försvarsmaktens deltagande i uppgifter i Natos kollektiva försvar i fredstid 2024 (SRR 1/2024 rd): Ärendet har remitterats till försvarsutskottet för utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- personaldirektör Kati Virtanen, försvarsministeriet
- äldre avdelningsofficer Antti Rajahalme, försvarsministeriet
- specialsakkunnig Outi Mäkinen, försvarsministeriet
- enhetschef Minna Laajava, utrikesministeriet
- kommendör Janne Ilvonen, Huvudstaben
- överstelöjtnant Mikko Sarantola, Huvudstaben
- äldre forskare Matti Pesu, Utrikespolitiska institutet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

(1) I redogörelsen konstateras det att viktiga uppgifter i Natos kollektiva försvar i fredstid är de så kallade framskjutna markstyrkorna (Forward Land Forces), som tidigare kallades den förstärkta framskjutna närvaron (Enhanced Forward Presence), de stående maritima styrkorna (Standing Nato Maritime Group och Standing Nato Mine Counter Measures Group) och luftförsvaret (Air Policing, Air Shielding). Genom att upprätthålla dessa funktioner i fredstid visar Nato beredskap och försvarsförmåga. Uppgifterna i det kollektiva försvaret i fredstid är en viktig del av Natos grundtanke, enligt vilken alla allierade förbereder sig på att stödja varandra i genomförandet av avskräckning och försvar inom hela alliansens område. Nästan alla Natoländer deltar i uppgifter i det kollektiva försvaret i fredstid antingen genom stående bidrag eller genom regelbunden rotation.

Utlåtande FsUU 2/2024 rd

(2) Nato har sedan 2004 utfört luftbevakning i de medlemsländer som inte har eget flygvapen. Åtgärderna har gradvis stärkts i och med att den säkerhetspolitiska miljön försämrats 2014 och 2022. Som svar på Rysslands fullskaliga angrepp på Ukraina inledde Nato en ny Air Shielding-insats i Rumänien och Bulgarien 2022. Till skillnad från de baltiska länderna har både Rumänien och Bulgarien eget flygvapen.

(3) Utskottet instämmer i redogörelsens bedömning att det är viktigt för Finland att konkret visa engagemang och ansvarstagande i fråga om alliansens avskräckning och försvar i enlighet med 360-gradersperspektivet inom hela alliansens område.

Finlands deltagande i Natos uppdrag i fredstid 2024

(4) Finland deltar enligt redogörelsen i uppgifter inom Natos stående minröjningsstyrka med ett fartyg av Katanpääklassen med högst 40 personer på Östersjön 1.4—31.5.2024. Flygvapnet deltar för sin del i Air Shielding-uppdrag i Rumänien, Bulgarien och Svarta havet med en avdelning flygplan bestående av högst åtta jaktplan och högst 100 personer 3.6—31.7.2024. Avsikten är att beslut om deltagande ska fattas med stöd av lagen om beslutsfattande om internationellt bistånd, samverkan eller annan internationell verksamhet. I redogörelsen konstateras det att avsikten inte är att i detta skede delta i Natos markstyrkor.

(5) Utskottet ser det som befogat att gå in för att inte delta i Natos markstyrkor. Utskottet påpekar att det i praktiken inte är möjligt att skicka en större arméavdelning, från pluton uppåt, utomlands utan att det finns frivilliga reservister för uppgifterna. Användningen av reservister i Natos uppdrag under freds- och kristid är i sin tur förknippad med flera öppna lagstiftningsfrågor och frågor som gäller anställningsvillkoren och som ännu inte har lösts.

(6) Både marinen och flygvapnet deltar i Natos nuvarande uppdrag under fredstid antingen med hjälp av stampersonal eller kontraktsanställda militärer. I redogörelsen konstateras det att styrkan på 40 personer ombord på fartyget Katanpää består av fartygets ordinarie personal och av kontraktsanställda militärer som rekryterats separat ur reserven. Flygvapnets avdelning på cirka 100 personer består i sin helhet av stampersonal.

(7) Den finländska personalen vid minröjningsstyrkan förblir i princip oförändrad under hela uppdraget, men vid behov är man beredd att byta enskilda personer av tvingande personliga skäl. Finländsk personal som deltar i Air Shielding-uppdrag ska byta uppgifter enligt rotationsprincipen tre gånger under uppdraget.

Befogenheter att använda maktmedel

(8) Enligt redogörelsen iakttas i verksamheten för Natos minröjningsstyrka (SNMCMG1) de befogenheter som godkänts av Nordatlantiska rådet (Nato Rules of Engagement, Nato ROE) utifrån vilka det för fartygsstyrkan har formulerats en egen order om användning av maktmedel som gör det möjligt för dem att tillgripa vapenmakt för att skydda den samlade minröjningsstyrkans verksamhet för hot som den utsätts för. För eventuell användning av vapenmakt på nationalstaternas territorialvatten ansvarar alltid den nationalstat som äger territorialvattnet, utom när det rör sig om självförsvar. Självförsvar omfattar här också andra Natofartyg som ingår i fartygsstyrkan.

Utlåtande FsUU 2/2024 rd

(9) Också i Natos Air Shielding-verksamhet iakttas de maktmedelsbefogenheter som godkänts av Nordatlantiska rådet. Enligt Försvarmakten motsvarar befogenheterna de befogenheter enligt Finlands nationella lagstiftning som utövas vid övervakningen och tryggheten av den territoriella integriteten. I verksamheten ger Nato ROE jaktplanen befogenhet att använda minsta möjliga våld inom Natos ansvarsområde, som i detta fall omfattar delar av medlemsstaterna Rumäniens och Bulgariens luftrum. De finländska jaktplanen är under uppdragen utrustade på samma sätt som vid övervakningen och tryggheten av den territoriella integriteten. Planen är således beväpnade.

(10) Den finländska flygavdelningen kommer att vara stationerad vid flygbasen Mihail Kogalniceanu i sydöstra Rumänien. I redogörelsen konstateras det att bevakningsinsatsen kommer att utföras i områden med låg risk i områden inom Natoländernas territorium (Rumänien, Bulgarien) och på Svarta havets internationella vatten. Utskottet anser det vara viktigt att det synsätt som också lyfts fram i redogörelsen är att Försvarmakten har möjlighet att dra tillbaka truppen ur uppdraget, om det nationella försvaret kräver det.

Anställningsvillkor

(11) Enligt utredning till utskottet har anställningsvillkoren för uppdrag inom Natos gemensamma försvar i fredstid granskats utifrån följande perspektiv: uppdraget är att övervaka en annan stats territoriella integritet, och uppdraget utförs i områden med låg hotnivå som en del av Natos övriga trupper. Granskningen har betonat att uppgifterna ska utföras på nästan samma sätt som vid internationella övningar och i uppdrag som hänför sig till övervakning av den territoriella integriteten i hemlandet.

(12) För deltagandet i verksamheten gäller normala anställningsvillkor enligt tjänste- och arbetskollektivavtalen. På basis av dem betalas löner och eventuella andra ersättningar, inklusive arbetstidsbaserade ersättningar. Personalens arbetstidsbaserade ersättningar planeras som en del av arbetstidsplaneringen, och kostnaderna föranses av ersättningar för krigsövningar eller sjötjänstgöring, dagtraktamenten, övertidsarbete och eventuella jour- eller beredskapsersättningar.

(13) Utskottet välkomnar i detta sammanhang att de långvariga förhandlingarna mellan försvarsministeriet och Försvarmaktens personalorganisationer om anställningsvillkoren i uppgifter inom Natos kommandostruktur äntligen slutfördes i mitten av februari 2024. Förhandlingsresultatet omfattar Försvarmaktens alla personalgrupper, således officerare, institutofficerare, underofficerare, specialofficerare och civila. Utskottet betonar att det med tanke på Finlands Nato-profil och integreringen i alliansens försvarsplanering är ytterst viktigt att kompetenta och motiverade personer från Försvarmakten söker sig till Natouppgifter. Anställningsvillkoren, särskilt försäkringsskyddet och lönen, ska vara internationellt jämförbara. Det avtal som nu har ingåtts bidrar i hög grad till att detta mål uppnås.

(14) På den personal som deltar i uppgifterna tillämpas lagen om ersättning för olycksfall och tjänstgöringsrelaterad sjukdom i krishanteringsuppdrag, står det i redogörelsen. Utskottet konstaterar att denna lag, som hör till social- och hälsovårdsministeriets ansvarsområde, är bristfällig och behöver ses över särskilt i fråga om att lagen i fortsättningen också bör säkerställa att man får långvarig vård vid posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) i enlighet med vad som anges i reger-

Utlåtande FsUU 2/2024 rd

ingsprogrammet. I lagen stryks tidsfristen på sex månader, som ofta leder till att behövlig vård inte tillhandahålls, konstateras det i regeringsprogrammet. Utskottet betonar att det finländska samhället bör ombesörja en heltäckande hälso- och sjukvård för alla dem som antingen lagstadgat eller frivilligt deltar i militärt försvar i hemlandet eller utomlands. Utskottet hänvisar i detta sammanhang till regeringsprogrammets riktlinje om att Finland ska se till att stödåtgärderna för krishanteringsveteraner motsvarar arrangemangen i de övriga nordiska länderna. För att uppnå detta mål är inrättandet av ett nationellt centrum för krishanteringsveteraner ett viktigt steg framåt.

Sammanfattning

(15) Finland deltar nu för första gången i Natos uppdrag i fredstid. Av de orsaker som anges i utlåtandet är det nu naturligt att delta med en marinavdelning och en flygavdelning. Senare är det önskvärt att bedöma Finlands deltagande också i FLF-verksamheten och utreda dess konsekvenser för utvecklingen av alliansen och Finlands försvar. Utskottet konstaterar i detta sammanhang att deltagandet i Natos uppdrag i fredstid medför ytterligare en skyldighet för Försvarsmaktens personal och medför ytterligare utmaningar i fråga om personalens arbetshälsa och tillräcklighet. I synnerhet deltagande i FLF-verksamheten med en större arméavdelning kan tära på resurserna för att delta i militär krishantering. Utskottet påpekar att både militär krishantering och lämnande av internationellt bistånd hör till Försvarsmaktens lagstadgade uppgifter.

(16) Genom att delta i alliansens åtgärder för bevakning till havs och i luften tillgodoser Finland de förväntningar som de allierade riktar mot Finland och stärker för sin del alliansens enighet. Deltagandet i uppgifter i Natos kollektiva försvar i fredstid är en viktig del av Finlands allianspolitik under de kommande åren. Utskottet anser att deltagandet ger både politisk och militär nytta.

(17) Utskottet anser det vara nödvändigt att man i efterhand gör en övergripande bedömning av fördelarna och eventuella nackdelar med den linje för deltagande som nu valts och att resultaten av detta Lessons Learned-arbete presenteras också i riksdagen innan beslut fattas om nästa deltagandeomgång.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Försvarsutskottet föreslår

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FsUU 2/2024 rd

Helsingfors 23.2.2024

I den avgörande behandlingen deltog

vice ordförande Mikko Savola cent
medlem Miko Bergbom saf
medlem Timo Heinonen saml
medlem Hanna Holopainen gröna
medlem Tomi Immonen saf
medlem Jani Kokko sd
medlem Juha Mäenpää saf
medlem Riitta Mäkinen sd
medlem Jari Ronkainen saf
medlem Hanna Räsänen cent
medlem Joakim Strand sv
medlem Pekka Toveri saml
medlem Tuula Väättäinen sd
ersättare Niina Malm sd
ersättare Sari Tanus kd.

Sekreterare var

utskottsråd Heikki Savola.